

—
Верховний
Суд

ОГЛЯД

практики застосування
Верховним Судом
Закону України "Про судовий збір"
у господарських справах

Рішення, внесені до ЄДРСР
за лютий 2021 – червень 2021 року

Зміст

1. Визначення розміру судового збору, який підлягає сплаті за подання до господарських судів заяв (скарг)	4
2. Застосування статей 3, 5 Закону України "Про судовий збір" щодо звільнення від сплати судового збору за подання до господарських судів заяв (скарг)	17
3. Процесуальні питання, пов'язані зі справлянням судового збору за подання до господарських судів заяв (скарг)	21
4. Застосування статті 8 Закону України "Про судовий збір" щодо відстрочення та розстрочення сплати судового збору, зменшення розміру або звільнення від його сплати	29

Перелік уживаних скорочень

ВП ВС	Велика Палата Верховного Суду
ГК України	Господарський кодекс України
ГПК України	Господарський процесуальний кодекс України
Закон	Закон України "Про судовий збір"
Закон про банкрутство	Закон України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом"
КАС ВС	Касаційний адміністративний суд у складі Верховного Суду
КГС ВС	Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду
КМУ	Кабінет Міністрів України
КУзПБ	Кодекс України з процедур банкрутства
НБУ	Національний Банк України
ОП КГС ВС	об'єднана палата Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду
ЦК України	Цивільний кодекс України
ЦПК України	Цивільний процесуальний кодекс України

1. Визначення розміру судового збору, який підлягає сплаті за подання до господарських судів заяв (скарг)

Судовий збір за подання позовної заяви у справі про банкрутство про стягнення інфляційних нарахувань та трьох процентів річних, нарахованих на суму основного боргу за договорами про надання кредиту, сплачується відповідно до положень підпунктів 1, 2 пункту 2 частини другої статті 4 Закону як зі спору майнового характеру в межах справи про банкрутство

КГС ВС розглянув касаційну скаргу ТОВ "Купер Прайс" на постанову Північного апеляційного господарського суду від 10.12.2020 та ухвалу Господарського суду міста Києва від 13.10.2020 у справі № 910/11664/20 за позовом ТОВ "Купер Прайс" до ДП "Київський державний завод "Буревісник" про стягнення 65 638 561,75 грн в межах справи № 15/175-б про банкрутство і прийняв постанову, в якій зазначив таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Ухвалою Господарського суду міста Києва від 07.09.2020 позовну заяву ТОВ "Купер Прайс" залишено без руху, встановлено позивачу строк на усунення недоліків, зобов'язано надати суду докази сплати судового збору, розмір якого становив 735 700 грн.

Ухвалою Господарського суду міста Києва від 13.10.2020 позовну заяву про стягнення 65 638 561,75 грн в межах справи № 15/175-б повернуто ТОВ "Купер Прайс" на підставі частини четвертої статті 174 ГПК України, оскільки позивачем не було усунуто недоліків позовної заяви.

Постановою Північного апеляційного господарського суду від 10.12.2020 апеляційну скаргу ТОВ "Купер Прайс" залишено без задоволення, а ухвалу Господарського суду міста Києва від 13.10.2020 залишено без змін.

Не погоджуючись із зазначеними судовими рішеннями, ТОВ "Купер Прайс" звернулося до КГС ВС з касаційною скаргою, в якій просило їх скасувати, а справу направити для продовження розгляду до Господарського суду міста Києва в межах справи № 15/175-б про банкрутство ДП "Київський державний завод "Буревісник".

Зокрема, скаржник стверджував, що судами попередніх інстанцій при визначенні правової природи спору між позивачем та відповідачем неправильно застосовано до спірних правовідносин положення статті 4 Закону, статті 20 ГПК України, статті 7 КУзПБ та помилково обчислено судовий збір, що підлягав до сплати при поданні позовної заяви, виходячи із ставки судового збору за розгляд спору майнового характеру у загальному позовному провадженні, оскільки вважав, що даний спір є вимогою про сплату поточної заборгованості по конкурсних грошових вимогах до боржника у справі про банкрутство, а тому позовна заява, прийнята по суті такого спору в межах справи про банкрутство, повинна обкладатися судовим збором як при поданні заяви з кредиторськими вимогами кредитора, який звертається з грошовими вимогами до боржника після оголошення про порушення справи про банкрутство у вигляді 2 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб станом на 1 січня календарного року, в якому такі вимоги пред'явлено до боржника.

ОЦІНКА СУДУ

КГС ВС, залишаючи судові рішення без змін, зазначив таке.

21.10.2019 введено в дію КУзПБ. З огляду на приписи пункту 4 Прикінцевих та перехідних положень КУзПБ законодавцем за темпоральним принципом (принцип дії закону у часі) визначено пряму дію норм цього Кодексу та їх застосування при розгляді справ про банкрутство незалежно від дати відкриття провадження у справі про банкрутство, за винятком справ, які на день введення в дію цього Кодексу перебувають на стадії санації.

Відповідно до частин першої та другої статті 7 КУзПБ спори, стороною в яких є боржник, розглядаються господарським судом за правилами, передбаченими ГПК України, з урахуванням особливостей, визначених цією статтею. Господарський суд, у провадженні якого перебуває справа про банкрутство, в межах цієї справи вирішує всі майнові спори, стороною в яких є боржник; спори з позовними вимогами до боржника та щодо його майна; спори про визнання недійсними результатів аукціону; спори про визнання недійсними будь-яких правочинів, укладених боржником; спори про повернення (витребування) майна боржника або відшкодування його вартості відповідно; спори про стягнення заробітної плати; спори про поновлення на роботі посадових та службових осіб боржника; спори щодо інших вимог до боржника. Склад учасників розгляду спору визначається відповідно до ГПК України. Господарський суд розглядає спори, стороною в яких є боржник, за правилами, визначеними ГПК України. За результатами розгляду спору суд ухвалює рішення.

З огляду на положення КУзПБ, законодавець підкреслив, що розгляд всіх майнових спорів, стороною в яких є боржник у справі про банкрутство, повинен відбуватися саме і виключно господарським судом, у провадженні якого перебуває справа про банкрутство, в межах цієї справи (такі правові висновки викладені у постановках ВП ВС від 15.01.2020 у справі № 607/6254/15-ц та від 28.01.2020 у справі № 50/311-б).

Водночас КУзПБ, на відміну від Закону про банкрутство, було конкретизовано порядок розгляду спорів, стороною в яких є боржник.

Визначені частиною другою статті 7 КУзПБ спори розглядаються та вирішуються судом у відокремленому позовному провадженні за правилами ГПК України.

Таке розмежування є цілком виправданим з точки зору того, що справи відокремленого позовного провадження мають різний суб'єктний склад сторін спору, предмети і підстави позову, розглядаються та вирішуються господарським судом із застосуванням усього інструментарію позовного провадження, на відміну від спрощеного порядку розгляду заяв, скарг і клопотань в основній справі про банкрутство.

Такий підхід зумовлює сплату позивачем судового збору за подання до господарського суду позовної заяви майнового характеру або немайнового характеру до боржника відповідно до положень підпунктів 1, 2 пункту 2 частини другої статті 4 Закону.

КГС ВС зазначив, що цей спір між учасниками справи є спором майнового характеру (про стягнення суми) у межах справи про банкрутство.

З огляду на зазначене КГС ВС вважав правильним залишення без руху позовної заяви ТОВ "Купер Прайс" у зв'язку з ненаданням позивачем доказів сплати судового збору в сумі 735 700 грн за подання ТОВ "Купер Прайс" до господарського суду позовної заяви про стягнення з відповідача 65 638 561,75 грн.

Отже, у зв'язку з неусуненням позивачем недоліків позовної заяви, а саме ненадання доказів сплати судового збору у відповідному розмірі, встановленому підпунктом 1 пункту 2 частини другої статті 4 Закону, суд першої інстанції, з яким погодився апеляційний господарський суд, дійшов правомірного та обґрунтованого висновку про повернення позовної заяви позивачу.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 15.02.2021 у справі № 910/11664/20 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95170119>.

Позовна вимога про зобов'язання відповідача прийняти товар в рахунок погашення грошового зобов'язання на загальну суму 122 762 816,74 грн має грошовий еквівалент, а тому є вимогою майнового характеру, за яку повинен бути сплачений судовий збір як за вимогу майнового характеру

КГС ВС розглянув касаційну скаргу ТОВ "Науково-виробнича компанія "Техімпекс" (далі – ТОВ "Техімпекс") на постанову Північного апеляційного господарського суду від 24.11.2020 та ухвалу Господарського суду міста Києва від 02.10.2020 у справі № 910/7897/20 за позовом ТОВ "Техімпекс" до дочірнього підприємства Державної компанії "Укрспецекспорт" – "Державна госпрозрахункова зовнішньоторговельна та інвестиційна фірма "Укрінмаш" (далі – ДП ДК "Укрінмаш") за участю третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, на стороні відповідача – Державного концерну "Укроборонпром", за участю Генеральної прокуратури України про визнання угоди недійсною та зобов'язання вчинити дії. За результатами розгляду справи КГС ВС прийняв постанову, в якій зазначив таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Ухвалою Господарського суду міста Києва від 02.10.2020, залишеною без змін постановою Північного апеляційного господарського суду від 24.11.2020, позов ТОВ "Техімпекс" в частині позовної вимоги до ДП ДК "Укрінмаш" про зобов'язання вчинити дії залишено без розгляду.

Не погоджуючись з ухваленими судовими рішеннями, ТОВ "Техімпекс" звернулося до КГС ВС з касаційною скаргою, в якій просило їх скасувати, а справу передати для продовження розгляду до господарського суду першої інстанції.

Обґрунтовуючи підстави касаційного оскарження, ТОВ "Техімпекс", зокрема, зазначало, що позовна вимога ТОВ "Техімпекс" про зобов'язання ДП ДК "Укрінмаш" вчинити дії – прийняти вироби в рахунок виконання грошового зобов'язання за своєю суттю не є майновою вимогою, оскільки ця вимога пов'язана і є наслідком визнання недійсності нікчемного правочину, а саме спірної додаткової угоди, і відповідно до статті 208 ГК України не потребує грошового вираження, оскільки кошти вже були перераховані саме для виготовлення цих виробів, про що була домовленість між сторонами. На думку скаргника, ця позовна вимога є вимогою не про визнання права

власності на майно, стягнення, витребування чи повернення майна, а про зобов'язання відповідача вчинити дії, які полягають у прийнятті виробів у рахунок зарахування виконання зобов'язання позивача, що дасть змогу повернути становище обох сторін у початковий стан.

ОЦІНКА СУДУ

КГС ВС, залишаючи оскаржувані судові рішення без змін, зазначив таке.

Правові засади справляння судового збору, платників, об'єкти та розміри ставок судового збору, порядок сплати, звільнення від сплати та повернення судового збору визначає Закон.

Згідно із частиною першою статті 4 Закону судовий збір справляється у відповідному розмірі від прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого законом на 1 січня календарного року, в якому відповідна заява або скарга подається до суду, – у відсотковому співвідношенні до ціни позову та у фіксованому розмірі.

У поданій до суду позовній заяві позивачем заявлено одну вимогу немайнового характеру – визнання недійсною додаткової угоди № 3 від 07.02.2018 та одну вимогу майнового характеру – зобов'язання ДП ДК "Укрінмаш" прийняти вироби у кількості 10 (десяти) одиниць БМП-1 та 1 (однієї) одиниці Командирського БМП-1 в рахунок виконання грошового зобов'язання, передбаченого пунктом 5.15 додаткової угоди № 3 від 07.02.2018 до договору комісії № 22/63-Д від 29.08.2017. Тобто позивач просив суд зобов'язати відповідача прийняти товар в рахунок погашення грошового зобов'язання на загальну суму 122 762 816,74 грн.

Відповідно до підпункту 1 пункту 2 частини другої статті 4 Закону (у редакції, що діяла на час подання позовної заяви) за подання до господарського суду позовної заяви майнового характеру судовий збір становив 1,5 відсотка ціни позову, але не менше 1 розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб і не більше 350 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

Згідно з підпунктом 2 пункту 2 частини другої статті 4 Закону за подання до господарського суду позовної заяви немайнового характеру судовий збір становив 1 розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

Статтею 7 Закону України "Про Державний бюджет України на 2020 рік" прожитковий мінімум для працездатних осіб станом на 01.01.2020 встановлено в розмірі 2 102,00 грн.

КГС ВС зазначив, що частиною третьою статті 6 Закону за подання позовної заяви, що має одночасно майновий і немайновий характер, судовий збір сплачується за ставками, встановленими для позовних заяв майнового та немайнового характеру.

КГС ВС зазначив, що у постанові ВП ВС від 26.02.2019 у справі № 907/9/17 викладено правову позицію про те, що наявність вартісного, грошового вираження матеріально-правової вимоги позивача свідчить про її майновий характер, який має відобразитися у ціні заявленого позову. Подібну правову позицію викладено в постанові ВП ВС від 25.08.2020 у справі № 910/13737/19.

Оскільки позивач просив суд зобов'язати відповідача прийняти товар в рахунок погашення грошового зобов'язання на загальну суму 122 762 816,74 грн, то, відповідно,

ця позовна вимога має грошовий еквівалент, а тому є вимогою майнового характеру, за яку повинен бути сплачений судовий збір як за вимогу майнового характеру.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 02.03.2021 у справі № 910/7897/20 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95573532>.

Позовна вимога прокурора про зобов'язання повернути земельну ділянку у зв'язку з припиненням дії договору оренди має немайновий характер, оскільки вважається вимогою про виконання обов'язку в натурі (повернення належної орендодавцеві земельної ділянки), об'єктом вимоги є дія зобов'язаної сторони, що не піддається грошовій (вартісній) оцінці, а вирішення спору не вплине на склад майна сторін спору та не змінить власника майна

КГС ВС розглянув касаційну скаргу ОСОБА_1 на постанову Південно-західного апеляційного господарського суду від 17.12.2020 у справі № 923/938/20 за позовом Першого заступника керівника Каховської місцевої прокуратури Херсонської області в інтересах держави в особі Чорнянської сільської ради Каховського району Херсонської області до ОСОБА_1 про визнання недійсним договору, скасування державної реєстрації та зобов'язання повернути земельну ділянку і прийняв постанову, в якій зазначив таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Ухвалою Господарського суду Херсонської області від 05.10.2020 залишено без руху позовну заяву Першого заступника керівника Каховської місцевої прокуратури Херсонської області у зв'язку з ненаданням доказів сплати судового збору в належному розмірі, а саме недоплатою 62 546,08 грн судового збору.

При цьому суд зазначив, що прокурором заявлено три вимоги: дві немайнового характеру – про визнання на майбутнє недійсним договору оренди та скасування у Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно запису, а також вимогу майнового характеру – про повернення земельної ділянки вартістю 4 590 138,61 грн.

Отже, за розрахунками суду розмір судового збору за вимогу про повернення земельної ділянки вартістю 4 590 138,61 грн становив 68 852,08 грн, за вимогу про визнання на майбутнє недійсним договору оренди – 2 102,00 грн, за вимогу про скасування у Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно запису – 2 102,00 грн. Усього підлягало сплаті 73 056,08 грн судового збору. Водночас прокурором при поданні позову надано суду платіжне доручення № 1484 від 10.09.2020 про сплату судового збору в сумі 6 306,00 грн.

Ухвалою Господарського суду Херсонської області від 19.10.2020 позовну заяву з доданими до неї документами було повернуто.

Постановою Південно-західного апеляційного господарського суду від 17.12.2020 ухвалу Господарського суду Херсонської області від 19.10.2020 скасовано, матеріали справи передано до Господарського суду Херсонської області на стадію вирішення питання про відкриття провадження у справі.

Не погоджуючись із зазначеним судовим рішенням, скажчик подав касаційну скаргу, в якій просив його скасувати, а ухвалу Господарського суду Херсонської області від 19.10.2020 – залишити без змін.

ОЦІНКА СУДУ

КГС ВС, залишаючи оскаржувану постанову без змін, зазначив таке.

Відповідно до висновків, викладених у постанові ВП ВС від 25.08.2020 у справі № 910/13737/19, майновий позов (позовна вимога майнового характеру) – це вимога про захист права або інтересу, об'єктом якої є благо, що підлягає грошовій оцінці.

Будь-який майновий спір має ціну. Різновидами майнових спорів є, зокрема, спори, пов'язані з підтвердженням прав на майно та грошові суми, на володіння майном і будь-які форми використання.

Водночас до позовних заяв немайнового характеру відносяться вимоги, які не підлягають вартісній оцінці. Під немайновим позовом слід розуміти вимогу про захист права або інтересу, об'єктом якої є благо, що не піддається грошовій оцінці.

Проаналізувавши предмет та підстави позову в цій справі, КГС ВС дійшов висновку про те, що позовна вимога прокурора про зобов'язання повернути земельну ділянку має немайновий характер, оскільки є вимогою про виконання обов'язку в натурі (повернення належної орендодавцеві земельної ділянки), об'єктом вимоги є дія зобов'язаної сторони, яка не піддається грошовій (вартісній) оцінці, а вирішення спору не вплине на склад майна його сторін та не змінить власника майна.

Подібна правова позиція є усталеною практикою ВС, яка сформована, зокрема, у постановях КГС ВС від 23.05.2018 у справі № 915/742/17, від 02.12.2020 у справі № 905/105/20, від 18.01.2021 у справі № 905/561/20, тому колегія суддів не вбачала правових підстав для відступу від неї.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 09.04.2021 у справі № 923/938/20 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96243445>.

Визначені частиною другою статті 7 КУзПБ спори розглядаються та вирішуються судом у відокремленому позовному провадженні в межах основної справи про банкрутство боржника за правилами ГПК України.

За розгляд у позовному провадженні у межах справи про банкрутство, провадження у якій регулюється нормами КУзПБ, майнового чи немайнового спору господарському суду необхідно обраховувати розмір судового збору із ставки, що підлягає сплаті за подання позовної заяви відповідно майнового чи немайнового характеру (підпункти 1, 2 пункту 2 частини другої статті 4 Закону).

Ставки судового збору за подання заяв в основній процедурі банкрутства передбачені підпунктами 8–10 пункту 2 частини другої статті 4 Закону

КГС ВС у складі судової палати для розгляду справ про банкрутство розглянув касаційну скаргу АТ "Національна акціонерна компанія "Нафтогаз України" на рішення Господарського суду Донецької області від 06.07.2020 та постанову Східного апеляційного господарського суду від 12.10.2020 у справі № 905/1818/19 за позовом АТ "Національна акціонерна компанія "Нафтогаз України" до АТ "К.Енерго" про

стягнення 4 583 403,32 грн в межах справи про банкрутство АТ "К.Енерго" і прийняв постанову, в якій зазначив таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Рішенням Господарського суду Донецької області від 06.07.2020 у задоволенні позовних вимог було відмовлено повністю.

Постановою Східного апеляційного господарського суду від 12.10.2020 апеляційну скаргу АТ "НАК "Нафтогаз України" залишено без задоволення, рішення Господарського суду Донецької області від 06.07.2020 – без змін.

Не погодившись з ухваленими у справі судовими рішеннями, АТ "НАК "Нафтогаз України" звернулося до КГС ВС з касаційною скаргою, в якій просило зазначені судові рішення скасувати та прийняти нове рішення, яким позовні вимоги задовольнити.

Ухвалою КГС ВС від 20.01.2021 було відкрито касаційне провадження за касаційною скаргою АТ "НАК "Нафтогаз України" на рішення Господарського суду Донецької області від 06.07.2020 та постанову Східного апеляційного господарського суду від 12.10.2020, призначено скаргу до розгляду на 03.03.2021 о 11:00 год.

06.01.2021 до КГС ВС надійшло клопотання АТ "НАК "Нафтогаз України" про передачу справи на розгляд об'єднаної палати КГС ВС, оскільки, на думку скаржника, колегія суддів у цій справі вважала за необхідне відступити від висновків ВС щодо застосування норм права у подібних правовідносинах.

Ухвалою КГС ВС від 03.03.2021 справу № 905/1818/19 за касаційною скаргою АТ "НАК "Нафтогаз України" передано на розгляд судової палати для розгляду справ про банкрутство КГС ВС.

ОЦІНКА СУДУ

КГС ВС у складі судової палати для розгляду справ про банкрутство, скасовуючи оскаржувані судові рішення та передаючи справу на новий розгляд до Господарського суду Донецької області, зазначив таке .

Передача справи на розгляд судової палати була зумовлена необхідністю відступу від висновків КГС ВС у складі колегії суддів цієї ж палати, викладених у постанові від 27.02.2018 у справі № 6/6.

Так, у постанові КГС ВС від 27.02.2018 у справі № 6/6 викладено правовий висновок стосовно того, що з моменту прийняття матеріалів справи № 920/52/17 ухвалою місцевого господарського суду від 11.05.2017 для розгляду по суті в межах справи № 6/6 про банкрутство відповідача спір між позивачем та відповідачем набув характеру майнового спору в процедурі банкрутства щодо стягнення інфляційних втрат та річних процентів як поточної заборгованості боржника у процедурі банкрутства, що зумовлює застосування господарським судом під час його розгляду спеціальних норм законодавства про банкрутство та визначення розміру ставки судового збору, яка підлягає до сплати при поданні апеляційної скарги на рішення суду першої інстанції, прийняте за результатами розгляду такого майнового спору, з урахуванням положень Закону щодо розміру судового збору в процедурах банкрутства.

Аналогічній позиції дотримувався КГС ВС в ухвалах про залишення касаційних скарг без руху від 12.10.2020 у справі № 905/1965/19 (905/1856/19) та від 01.12.2020 у справі № 905/2068/19, якими було надано скаржнику строк на усунення недоліків щодо форми

поданої ним касаційної скарги, зокрема сплати судового збору за подання касаційних скарг на судові рішення, прийняті за результатом розгляду спорів за позовом АТ "НАК "Нафтогаз України" до АТ "К.Енерго" про стягнення інфляційних втрат, 3% річних та штрафних санкцій (пені), у сумі 7 684 грн (1 921 x 2 x 200 %), тобто з розрахунку 200% від 2 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб відповідно до вимог підпунктів 5, 10 пункту 2 частини другої статті 4 Закону.

У своїх поясненнях скаржник посилався на те, що колегія суддів у цій справі вважала за необхідне відступити від висновків КГС ВС щодо застосування норм права у подібних правовідносинах, оскільки у справі, що розглядалася, предметом розгляду також була позовна вимога АТ "НАК "Нафтогаз України" до АТ "К.Енерго" про стягнення 3 % річних та штрафних санкцій (пені) (тобто спір між тими самими сторонами та за аналогічного предмета позову).

Дослідивши обставини цієї справи щодо відповідності наведеним правовим позиціям щодо застосування норм Закону під час визначення ставки судового збору, що підлягає сплаті за розгляд майнового спору в позовному провадженні в межах справи про банкрутство боржника, судова палата для розгляду справ про банкрутство КГС ВС зазначила таке.

21.10.2019 вступив в дію КУзПБ. З огляду на приписи пункту 4 Прикінцевих та перехідних положень КУзПБ законодавцем за темпоральним принципом (принцип дії закону у часі) визначено пряму дію норм цього Кодексу та їх застосування при розгляді справ про банкрутство незалежно від дати відкриття провадження у справі про банкрутство, за винятком справ, які на день введення в дію цього Кодексу 21.10.2019 перебувають на стадії санації.

Відповідно до частини першої статті 7 КУзПБ спори, стороною в яких є боржник, розглядаються господарським судом за правилами, передбаченими ГПК України, з урахуванням особливостей, визначених цією статтею.

Частиною другою статті 7 КУзПБ визначено, що господарський суд, у провадженні якого перебуває справа про банкрутство, в межах цієї справи вирішує всі майнові спори, стороною в яких є боржник; спори з позовними вимогами до боржника та щодо його майна; спори про визнання недійсними результатів аукціону; спори про визнання недійсними будь-яких правочинів, укладених боржником; спори про повернення (витребування) майна боржника або відшкодування його вартості відповідно; спори про стягнення заробітної плати; спори про поновлення на роботі посадових та службових осіб боржника; спори щодо інших вимог до боржника.

Склад учасників розгляду спору визначається відповідно до ГПК України. Господарський суд розглядає спори, стороною в яких є боржник, за правилами, визначеними ГПК України. За результатами розгляду спору суд ухвалює рішення.

З огляду на положення КУзПБ законодавець підкреслив, що розгляд всіх майнових спорів, стороною в яких є боржник у справі про банкрутство, повинен відбуватися саме і виключно господарським судом, у провадженні якого перебуває справа про банкрутство, в межах цієї справи (правові висновки, викладені у постановках ВП ВС від 15.01.2020 у справі № 607/6254/15-ц та від 28.01.2020 у справі № 50/311-б).

Водночас КУзПБ, на відміну від Закону про банкрутство, конкретизовано порядок розгляду спорів, стороною в яких є боржник.

Визначені частиною другою статті 7 КУзПБ спори розглядаються та вирішуються судом у відокремленому позовному провадженні за правилами ГПК України.

При цьому ВП ВС у постанові від 18.02.2020 у справі № 918/335/17 зауважила, що судові рішення у процедурі банкрутства можна поділити на дві групи.

Одна з них стосується не вирішення спорів, а розв'язання специфічних питань, притаманних саме процедурам банкрутства, тобто непозовному провадженню: про відкриття провадження у справі про банкрутство, про припинення дії мораторію щодо майна боржника, про закриття провадження у справі про банкрутство, про затвердження плану санації, про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури, про призначення керуючого санацією, ліквідатора тощо.

Друга група стосується виключно вирішення спорів. До неї належать судові рішення щодо розгляду спорів, стороною в яких є боржник. Такі спори розглядаються за позовом сторони, тобто в позовному провадженні. Хоча вони вирішуються тим судом, який відкрив провадження у справі про банкрутство, ці спори не стосуються непозовного провадження, яке врегульоване КУзПБ, а тому регламентуються правилами про позовне провадження, встановленими у ГПК України.

Таке розмежування є цілком виправданим, оскільки справи відокремленого позовного провадження мають різний суб'єктний склад сторін спору, предмети і підстави позову, розглядаються та вирішуються господарським судом із застосуванням усього інструментарію позовного провадження, на відміну від спрощеного порядку розгляду заяв, скарг і клопотань в основній справі про банкрутство (правова позиція КГС ВС, викладена в постанові від 15.02.2021 у справі № 910/11664/20).

Такий підхід зумовлює сплату позивачем судового збору за подання до господарського суду позовної заяви майнового або немайнового характеру до боржника відповідно до положень підпунктів 1, 2 пункту 2 частини другої статті 4 Закону.

Судова палата звернула увагу, що у цій справі № 905/1818/19 у касаційному порядку оскаржуються судові рішення, прийняті за результатом розгляду майнового спору за позовом АТ "НАК "Нафтогаз України" до АТ "К.Енерго" про стягнення 3% річних та штрафних санкцій (пені), який розглянуто в позовному провадженні в межах справи про банкрутство АТ "К.Енерго".

Тож з урахуванням наведених висновків ВП ВС цей спір не стосується непозовного провадження в основній процедурі банкрутства цього боржника, яке врегульоване КУзПБ.

Отже, КГС ВС у складі судової палати для розгляду справ про банкрутство дійшов висновку про те, що за розгляд у позовному провадженні, з урахуванням частини другої статті 7 КУзПБ, в межах справи про банкрутство боржника майнового (як у цій справі) чи немайнового спору, стороною якого є цей боржник, господарському суду необхідно обраховувати ставку судового збору, що підлягає сплаті за подання такої заяви, відповідно до положень підпунктів 1, 2 пункту 2 частини другої статті 4 Закону.

При цьому судова палата зазначила про відсутність правових підстав для відступу від правової позиції КГС ВС, викладеної у постанові від 27.02.2018 у справі № 6/6, щодо визначення ставки судового збору, що підлягає сплаті за розгляд майнового спору, який розглядається у позовному провадженні в межах справи про банкрутство боржника, оскільки розгляд вимог до боржника у справі № 6/6 здійснювався відповідно до положень Закону про банкрутство, натомість процедура розгляду позовних вимог до боржника у цій справі відбувається за правилами КУзПБ, яку, як зазначено вище, конкретизовано положеннями статті 7 цього Кодексу.

За результатом розгляду цієї справи судова палата для розгляду справ про банкрутство КГС ВС дійшла висновків, що визначені частиною другою статті 7 КУзПБ спори розглядаються та вирішуються судом хоч і в межах основної справи про банкрутство боржника, але у відокремленому позовному провадженні за правилами ГПК України.

За розгляд у позовному провадженні у межах справи про банкрутство, провадження у якій регулюється нормами КУзПБ, майнового чи немайнового спору господарському суду необхідно обраховувати розмір судового збору із ставки, що підлягає сплаті за подання позовної заяви відповідно майнового чи немайнового характеру (підпункти 1, 2 пункту 2 частини другої статті 4 Закону).

Водночас ставки судового збору за подання заяв в основній процедурі банкрутства передбачені підпунктами 8–10 пункту 2 частини другої статті 4 Закону.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 14.04.2021 у справі № 905/1818/19 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96483494>.

Ставка судового збору за подання до господарського суду заяви кредиторів з грошовими вимогами до боржника визначається у фіксованому розмірі, а не пропорційно від визнаних судом вимог

КГС ВС розглянув касаційну скаргу ПАТ АБ "Укргазбанк" на постанову Північно-західного апеляційного господарського суду від 21.01.2021 та ухвалу Господарського суду Рівненської області від 23.11.2020 в частині відмови у задоволенні вимог ПАТ АБ "Укргазбанк" у справі № 918/356/20 про неплатоспроможність ОСОБА_1 і прийняв постанову, в якій зазначив таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Ухвалою Господарського суду Рівненської області від 18.05.2020 відкрито провадження у справі про неплатоспроможність боржника ОСОБА_1, введено процедуру реструктуризації боргів боржника.

Ухвалою Господарського суду Рівненської області від 23.11.2020 за результатами попереднього судового засідання, зокрема, визнано та включено до реєстру вимог кредиторів боржника грошові вимоги ПАТ АБ "Укргазбанк" на загальну суму 693 794 грн 75 коп., з яких 692 954 грн 37 коп. – вимоги, які є забезпеченими та підлягають задоволенню за рахунок коштів від продажу майна, що є предметом забезпечення; включено до витрат, пов'язаних з провадженням у справі про неплатоспроможність, витрати на оплату судового збору ПАТ АБ "Укргазбанк" у розмірі 840 грн 38 коп.

У частині задоволення вимог ПАТ АБ "Укргазбанк" на суму 2 777 014 грн 36 коп. відмовлено.

Постановою Північно-західного апеляційного господарського суду від 21.01.2021 ухвалу Господарського суду Рівненської області від 23.11.2020 залишено без змін.

Не погоджуючись з ухваленими у справі судовими рішеннями, ПАТ АБ "Укргазбанк" подало касаційну скаргу, в якій просило їх скасувати в частині відмови у задоволенні вимог ПАТ АБ "Укргазбанк" на суму 2 777 014 грн 36 коп. та стягненні судового збору в сумі 3 363,62 грн, а також прийняти нове рішення, яким визнати грошові вимоги кредитора ПАТ АБ "Укргазбанк" до боржника ОСОБА_1.

ОЦІНКА СУДУ

КГС ВС, скасовуючи судові рішення частково та направляючи справу на новий розгляд до Господарського суду Рівненської області, зазначив таке.

Суди попередніх інстанцій дійшли помилкових висновків щодо пропорційного розподілу витрат кредитора зі сплати судового збору за подання заяви з грошовими вимогами до боржника.

Відповідно до частини першої статті 2 КУзПБ провадження у справах про банкрутство регулюється цим Кодексом, ГПК України, іншими законами України.

Водночас Закон містить норми, що визначають порядок та ставки сплати судового збору за подання до суду позовних заяв, інших заяв та скарг особами, які звертаються до суду за захистом своїх прав та законних інтересів.

Згідно із частиною першою статті 4 Закону судовий збір справляється у відповідному розмірі від прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого законом на 1 січня календарного року, в якому відповідна заява або скарга подається до суду, – у відсотковому співвідношенні до ціни позову та у фіксованому розмірі.

У підпункті 10 пункту 2 частини другої статті 4 Закону визначено, що ставка судового збору за подання до господарського суду заяви кредиторів, які звертаються з грошовими вимогами до боржника після оголошення про відкриття провадження у справі про банкрутство становить 2 розміри прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

Отже, ставка судового збору за подання до господарського суду заяви кредиторів з грошовими вимогами до боржника визначається у фіксованому розмірі, а не пропорційно від визнаних судом вимог.

Водночас витрати кредитора на сплату судового збору належать до витрат, пов'язаних з провадженням у справі про банкрутство в господарському суді, та підлягають включенню до реєстру вимог боржника відповідно до вимог статті 64 КУзПБ.

Згідно із частинами першою та другою статті 300 ГПК України, переглядаючи у касаційному порядку судові рішення, суд касаційної інстанції в межах доводів та вимог касаційної скарги, які стали підставою для відкриття касаційного провадження, та на підставі встановлених фактичних обставин справи перевіряє правильність застосування судом першої чи апеляційної інстанції норм матеріального і процесуального права.

Суд касаційної інстанції не має права встановлювати або вважати доведеними обставини, що не були встановлені у рішенні або постанові суду чи відхилені ним, вирішувати питання про достовірність того чи іншого доказу, про перевагу одних доказів над іншими, збирати чи приймати до розгляду нові докази або додатково перевіряти докази.

Процесуальні порушення, допущені судами першої та апеляційної інстанції щодо повноти дослідження всіх обставин справи, колегія суддів вважала такою процесуальною помилкою, яка порушила принцип пропорційності господарського судочинства та баланс інтересів сторін у справі і, як наслідок, не забезпечила справедливого розгляду справи.

У зв'язку із зазначеним КГС ВС дійшов висновку, що недоліки у вирішенні спору, яких припустилися суди попередніх інстанцій, свідчать про передчасність здійснених висновків у цій справі.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 19.05.2021 у справі № 918/356/20 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97783504>.

Позовна вимога прокурора про зобов'язання повернути нерухоме майно внаслідок визнання недійсним договору купівлі-продажу такого майна має майновий характер, якщо вирішення спору з урахуванням інших позовних вимог вплине на склад майна сторін спору та змінить власника майна

КГС ВС розглянув касаційну скаргу ОСОБА_1 на постанову Північно-західного апеляційного господарського суду від 13.01.2021 у справі № 918/569/20 за позовом Керівника Дубенської місцевої прокуратури в інтересах держави в особі Дубенської міської ради Рівненської області та Управління економіки і власності Дубенської міської ради до ОСОБА_1 про визнання незаконним та скасування рішення, визнання недійсним договору, повернення майна та скасування запису про державну реєстрацію права власності і прийняв постанову, в якій зазначив таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Рішенням Господарського суду Рівненської області від 15.09.2020 у задоволенні позову відмовлено повністю.

Постановою Північно-західного апеляційного господарського суду від 13.01.2021 рішення місцевого господарського суду скасовано та прийнято нове, яким позов задоволено.

Не погоджуючись з постановою апеляційного господарського суду, відповідач звернувся до КГС ВС з касаційною скаргою, в якій просив її скасувати, а рішення місцевого господарського суду залишити в силі.

Обґрунтовуючи свої вимоги, скаржник, зокрема, посилався на те, що суд першої інстанції повинен був винести ухвалу про залишення позовної заяви без руху, оскільки позивачем не було доплачено судовий збір у розмірі 478 грн, через те, що вимога про зобов'язання повернути земельну ділянку в цьому випадку є вимогою майнового характеру, розмір судового збору за яку розраховується з вартості майна (земельної

ділянки), проте апеляційний суд не звернув уваги на це порушення та не врахував висновку, викладеного в постанові ВП ВС від 26.02.2019 у справі № 907/9/17.

ОЦІНКА СУДУ

КГС ВС, скасовуючи постанову апеляційного суду та направляючи справу на новий розгляд до Північно-західного апеляційного господарського суду, зазначив таке.

Правовідносини у справах № 918/569/20 та № 907/9/17 не є подібними ні за предметом спору, ні за підставами позову, ні за учасниками справи, ні за змістом позовних вимог та встановлених судами фактичних обставин, ні за матеріально-правовим регулюванням спірних відносин. Крім того, ВП ВС у постанові від 26.02.2019 зробила правовий висновок щодо сплати судового збору за подання позовної заяви про звернення стягнення на майно із застосуванням норм ГПК України в минулій редакції (до 15.12.2017).

Водночас КГС ВС взяв до уваги, що відповідно до положень частини першої статті 163 ГПК України ціна позову визначається: 1) у позовах про стягнення грошових коштів – сумою, яка стягується, або сумою, оспорюваною за виконавчим чи іншим документом, за яким стягнення провадиться у безспірному (безакцептному) порядку; 2) у позовах про визнання права власності на майно або його витребування – вартістю майна; 3) у позовах, які складаються з кількох самостійних вимог, – загальною сумою всіх вимог.

Відповідно до висновків, викладених у постанові ВП ВС від 25.08.2020 у справі № 910/13737/19, майновий позов (позовна вимога майнового характеру) – це вимога про захист права або інтересу, об'єктом якої є благо, що підлягає грошовій оцінці.

Різновидами майнових спорів є, зокрема, спори, пов'язані з підтвердженням прав на майно та грошові суми, на володіння майном і будь-які форми його використання.

Предметом позову в цій справі, зокрема, є зобов'язання повернути нерухоме майно внаслідок визнання недійсним договору купівлі-продажу такого майна.

З огляду на зміст спірних правовідносин, КГС ВС погодився з доводами скаржника, що позовна вимога прокурора про зобов'язання повернути нерухоме майно у цьому випадку має майновий характер, оскільки вирішення спору з урахуванням інших позовних вимог вплине на склад майна сторін спору та змінить власника майна.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 25.05.2021 у справі № 918/569/20 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97242586>.

2. Застосування статей 3, 5 Закону України "Про судовий збір" щодо звільнення від сплати судового збору за подання до господарських судів заяв (скарж)

Касаційна скарга на постанову апеляційного суду, прийняту за результатами апеляційного перегляду додаткового рішення місцевого суду про розподіл витрат на професійну правничу допомогу, не є об'єктом справляння судового збору

КГС ВС розглянув касаційну скаргу ТОВ "Хартехінвест" на постанову Східного апеляційного господарського суду від 02.11.2020 у справі № 922/3439/19 за позовом Харківської місцевої прокуратури № 2 в інтересах держави в особі Харківської міської ради до ТОВ "Хартехінвест" про стягнення безпідставно збережених коштів у розмірі орендної плати в сумі 59 759,11 грн і прийняв постанову, в якій зазначив таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Рішенням Господарського суду Харківської області від 22.06.2020 у задоволенні позову відмовлено, судові витрати зі сплати судового збору в сумі 1 921,00 грн покладено на прокуратуру Харківської області.

Додатковим рішенням Господарського суду Харківської області від 22.07.2020 стягнуто з Харківської місцевої прокуратури № 2 на користь ТОВ "Хартехінвест" витрати на професійну правничу допомогу адвоката у сумі 11 000,00 грн.

Постановою Східного апеляційного господарського суду від 02.11.2020 додаткове рішення Господарського суду Харківської області від 22.07.2020 у справі скасовано, у задоволенні заяви ТОВ "Хартехінвест" про стягнення з Харківської місцевої прокуратури № 2 судових витрат, пов'язаних з правничою допомогою адвоката, у сумі 20 000,00 грн відмовлено, стягнуто з ТОВ "Хартехінвест" на користь прокуратури Харківської області судовий збір за апеляційною скаргою в сумі 2 881,50 грн.

Не погоджуючись з постановою Східного апеляційного господарського суду від 02.11.2020, ТОВ "Хартехінвест" звернулося до КГС ВС з касаційною скаргою, в якій просило постанову суду апеляційної інстанції скасувати, а додаткове рішення Господарського суду Харківської області від 22.07.2020 залишити в силі.

Скаржник, зокрема, зазначив, що суд апеляційної інстанції в оскаржуваній постанові в частині стягнення судового збору за подання апеляційної скарги з відповідача застосував норму права без урахування висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в постановах КГС ВС від 20.12.2019 у справі № 240/6150/18, від 24.07.2020 у справі № 911/4241/15, від 01.10.2020 у справі № 910/15191/19.

Так, заявник касаційної скарги наголошував на помилковості висновку суду апеляційної інстанції про необхідність сплати судового збору за подання апеляційної скарги на додаткове рішення місцевого суду та, відповідно, покладення витрат зі сплати судового збору на відповідача, оскільки згідно з пунктом 5 частини другої статті 3 Закону та висновків КГС ВС судовий збір не сплачується при оскарженні додаткового судового рішення, яким вирішено питання розподілу судових витрат.

ОЦІНКА СУДУ

КГС ВС, направляючи постанову апеляційного суду в оскаржуваній частині на новий розгляд до Східного апеляційного господарського суду, зазначив таке.

За змістом статті 237 ГПК України при ухваленні рішення суд вирішує, зокрема, питання щодо розподілу між сторонами судових витрат.

Згідно із частиною восьмою статті 129 ГПК України розмір судових витрат, які сторона сплатила або має сплатити у зв'язку з розглядом справи, встановлюється судом на підставі поданих сторонами доказів (договорів, рахунків тощо). Такі докази подаються до закінчення судових дебатів у справі або протягом п'яти днів після ухвалення рішення суду за умови, що до закінчення судових дебатів у справі сторона зробила про це відповідну заяву. У разі неподання відповідних доказів протягом встановленого строку така заява залишається без розгляду.

Якщо сторона з поважних причин не може до закінчення судових дебатів у справі подати докази, що підтверджують розмір понесених нею судових витрат, суд за заявою такої сторони, поданою до закінчення судових дебатів у справі, може вирішити питання про судові витрати після ухвалення рішення по суті позовних вимог. Для вирішення питання про судові витрати суд призначає судові засідання, яке проводиться не пізніше п'ятнадцяти днів з дня ухвалення рішення по суті позовних вимог. У випадку, визначеному частиною другою цієї статті, суд ухвалює додаткове рішення в порядку, передбаченому статтею 244 ГПК України (стаття 221 ГПК України).

За змістом пункту 3 частини першої статті 244 ГПК України суд, що ухвалив рішення, може за заявою учасників справи чи з власної ініціативи ухвалити додаткове рішення, якщо судом не вирішено питання про судові витрати.

Додаткове рішення або ухвала про відмову в прийнятті додаткового рішення можуть бути оскаржені (частина п'ята статті 244 ГПК України).

За пунктом 2 частини третьої статті 258 ГПК України до апеляційної скарги додаються докази про сплату судового збору.

Згідно із частиною другою статті 123 ГПК України розмір судового збору, порядок його сплати, повернення і звільнення від сплати встановлюються законом.

Стаття 3 Закону визначає загальний перелік об'єктів справляння судового збору та процесуальні документи, за подання яких до суду збір не сплачується.

Відповідно до пункту 5 частини другої статті 3 цього Закону судовий збір не справляється за подання заяви про винесення додаткового судового рішення.

ВС у складі колегії суддів об'єднаної палати Касаційного адміністративного суду в постанові від 20.12.2019 у справі № 240/6150/18 дійшов висновку, що в наведеному в статті 3 Закону переліку прямо не визначено, що судовий збір не сплачується за подання апеляційної чи касаційної скарги на додаткове судові рішення. Однак зазначено, що, аналізуючи наведені норми, суд дійшов висновку, що такий підхід законодавця обумовлений тим, що ухваленню судового рішення за позовною заявою або заявою процесуального характеру передують стадія відкриття відповідного провадження, на якій суд зобов'язаний перевірити повноту сплати судового збору згідно з вимогами закону залежно від обсягу та характеру вимог та/або ціни позову.

КАС ВС у справі № 240/6150/18 (постанова від 20.12.2019) дійшов висновку, що судовий збір не слід сплачувати при оскарженні додаткового судового рішення, яким вирішено питання розподілу судових витрат або встановлено порядок виконання судового рішення, тобто вирішення тих питань, які не пов'язані з вимогами адміністративного позову, але в обов'язковому порядку мають бути вирішені судом.

У постанові ВС від 01.10.2020 у справі № 910/15191/19, на яку посилався скаржник у касаційній скарзі, зазначено, що Законом встановлено, що судовий збір не справляється за подання заяви про винесення додаткового судового рішення (пункт 5 частини другої статті 3 цього Закону), розмір ставки судового збору за подання до господарського суду касаційної скарги на додаткове рішення Законом не визначено. Тому касаційна скарга на постанову апеляційного суду, прийняту за результатами апеляційного перегляду додаткового рішення місцевого суду про розподіл витрат на професійну правничу допомогу, не є об'єктом справляння судового збору і такий висновок узгоджується з правовою позицією КАС ВС, викладеною у постанові від 20.12.2019 у справі № 240/6150/18.

Проте суд апеляційної інстанції у постанові від 02.11.2020 у справі № 922/3439/19, стягуючи з ТОВ "Хартехінвест" на користь прокуратури Харківської області судовий збір за подання прокуратурою апеляційної скарги у сумі 2 881,50 грн, зазначеного не врахував, що свідчить про обґрунтованість доводів товариства, викладених у касаційній скарзі щодо неврахування Східним апеляційним господарським судом висновків ВС щодо застосування положень Закону, викладених у постановах від 20.12.2019 у справі № 240/6150/18 та від 01.10.2020 у справі № 910/15191/19, на які посилався скаржник, а також у постановах, зокрема, від 26.10.2020 у справі № 914/508/17, від 14.09.2020 у справі № 920/39/20.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 22.02.2021 у справі № 922/3439/19 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95170117>.

Якщо скаржник за Законом звільнений від сплати судового збору, то немає підстав для здійснення розподілу судових витрат у порядку, визначеному статтею 129 ГПК України

КГС ВС розглянув касаційну скаргу Приватного сільськогосподарського підприємства "Первомайське" (далі – ПСП "Первомайське") на постанову Східного апеляційного господарського суду від 08.12.2020 та рішення Господарського суду Харківської області від 31.08.2020 у справі № 922/1201/20 за позовом ПСП "Первомайське", Фермерського господарства "Сеньківське" (далі – ФГ "Сеньківське") до Управління забезпечення примусового виконання рішень у Харківській області Східного міжрегіонального управління Міністерства юстиції України, Головного управління Державної казначейської служби у Харківській області, за участю третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог на предмет спору на стороні позивачів, – ОСОБА_1, за участю третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог на предмет спору на стороні відповідачів, – приватного виконавця виконавчого округу Харківської

області Попляк В. В., ОСОБА_2, про відшкодування завданої шкоди у вигляді стягнення 1 790 852,00 грн і прийняв постанову, в якій зазначив таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Рішенням Господарського суду Харківської області від 31.08.2020 у задоволенні позову ПСП "Первомайське" та ФГ "Сеньківське" відмовлено.

Постановою Східного апеляційного господарського суду від 08.12.2020 рішення суду першої інстанції залишено без змін.

Не погоджуючись із зазначеними судовими рішеннями, ПСП "Первомайське" 19.01.2021 звернулося до КГС ВС з касаційною скаргою, в якій просило їх скасувати та ухвалити нове рішення про задоволення позовних вимог ПСП "Первомайське" та ФГ "Сеньківське" у повному обсязі.

ОЦІНКА СУДУ

КГС ВС, залишаючи судові рішення без змін, зазначив таке.

Предметом спору в цій справі є вимога позивачів про стягнення шкоди на підставі статей 16, 1166, 1173, 1174 ЦК України.

Позовні вимоги обґрунтовані накладенням державним виконавцем арешту на належний позивачам нескосшений та в подальшому зібраний врожай соняшника, який згодом було скасовано, однак арештоване з подальшою передачею на зберігання ОСОБА_2 майно позивачам не повернуто, а державним виконавцем не вжито заходів з його повернення.

Тобто фактично підставою заявлених вимог визначено обставини накладення арешту державним виконавцем на належне позивачам майно та невжиття ним заходів з повернення цього майна позивачам з огляду на подальше скасування цього арешту.

Відповідно до пункту 13 частини другої статті 3 Закону судовий збір не справляється за подання позовної заяви про відшкодування шкоди, заподіяної особі незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування, їх посадовою або службовою особою, а так само незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури або суду.

Відповідно до положень зазначеною нормою Закону за позов про відшкодування шкоди, заявлений ПСП "Первомайське" та ФСГ "Сеньківське" до відповідачів – органів державної влади, справляння судового збору не передбачено, як і за подання позивачем касаційної скарги.

Зважаючи на висновок КГС ВС про залишення касаційної скарги без задоволення, беручи до уваги те, що скаржник згідно з пунктом 13 частини другої статті 3 Закону звільнений від сплати судового збору, немає підстав для здійснення розподілу судових витрат у порядку, визначеному статтею 129 ГПК України.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 22.04.2021 у справі № 922/1201/20 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96822310>.

Аналогічна правова позиція викладена в постановках КГС ВС від 28.04.2021 у справі № 905/257/19, від 13.05.2021 у справі № 910/4682/20.

3. Процесуальні питання, пов'язані зі справлянням судового збору за подання до господарських судів заяв (скарги)

Якщо предмет спору існував на момент розгляду справи та прийняття рішення судом першої інстанції, проте став відсутній на стадії апеляційного провадження, сума судового збору, сплачена за подання позовної заяви, не підлягає поверненню згідно з пунктом 5 частини першої статті 7 Закону

КГС ВС розглянув касаційну скаргу ТОВ "Скорзонера" на ухвалу Західного апеляційного господарського суду від 23.12.2020 у справі № 909/482/18 за позовом НБУ до ТОВ "Скорзонера", за участю третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору на стороні відповідача, – ПАТ "Комерційний Банк "Приватбанк", про звернення стягнення на предмет іпотеки і прийняв постанову, в якій зазначив таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Рішенням Господарського суду Івано-Франківської області від 02.10.2018 позов задоволено, звернуто стягнення на предмет іпотеки, стягнуто з ТОВ "Скорзонера" на користь НБУ судовий збір у сумі 616 700,00 грн.

Ухвалою Західного апеляційного господарського суду від 17.12.2018 відкрито апеляційне провадження за апеляційною скаргою ТОВ "Скорзонера" на рішення Господарського суду Івано-Франківської області від 02.10.2018.

Ухвалою Західного апеляційного господарського суду від 21.01.2019 призначено судову оціночно-земельну експертизу, провадження у справі зупинено.

06.10.2020 ТОВ "Скорзонера" подало до суду апеляційної інстанції клопотання про поновлення провадження у справі та закриття провадження у справі у зв'язку з відсутністю предмета спору внаслідок належного виконання основного зобов'язання – погашення в повному обсязі АТ КБ "ПриватБанк" заборгованості за кредитним договором від 24.10.2008 № 19.

ТОВ "Скорзонера" також просило визнати рішення Господарського суду Івано-Франківської області від 02.10.2018 нечинним, провадження у справі закрити та повернути з Державного бюджету України на користь ТОВ "Скорзонера" судовий збір в сумі 925 050,00 грн, сплачений за подання апеляційної скарги.

05.11.2020 НБУ також подав клопотання про закриття провадження у справі та визнання частково нечинним зазначеного рішення та повідомив про погашення АТ "КБ "ПриватБанк" в лютому 2020 року в повному обсязі заборгованості за кредитним договором від 24.10.2008 № 19, що, зокрема, підтверджувалось оборотно-сальдовою відомістю та судовим рішенням, яке набрало законної сили, а саме ухвалою Господарського суду Івано-Франківської області від 03.09.2020 у справі № 909/483/20 та постановою Західного апеляційного господарського суду від 06.10.2020 у справі № 909/480/18.

НБУ просив визнати нечинним рішення Господарського суду Івано-Франківської області від 02.10.2018 у справі № 909/482/18 в частині звернення стягнення на предмет іпотеки, а в частині стягнення судового збору залишити без змін, закрити провадження у справі в частині звернення стягнення на предмет іпотеки.

Ухвалою Західного апеляційного господарського суду від 23.12.2020:

– задоволено частково клопотання ТОВ "Скорзонера" про закриття провадження у справі № 909/482/18;

– задоволено клопотання НБУ про закриття провадження у справі № 909/482/18;

– визнано нечинним рішення Господарського суду Івано-Франківської області від 02.10.2018 у справі в частині звернення стягнення на предмет іпотеки;

– в частині стягнення з ТОВ "Скорзонера" на користь НБУ судового збору в сумі 616 700,00 грн рішення Господарського суду Івано-Франківської області від 02.10.2018 залишено без змін;

– провадження у справі за позовом НБУ до ТОВ "Скорзонера" про звернення стягнення на предмет іпотеки закрито;

– повернуто з Державного бюджету на користь ТОВ "Скорзонера" 925 050,00 грн судового збору, сплаченого за подання апеляційної скарги згідно з платіжним дорученням від 06.12.2018 № 1439.

Не погоджуючись із зазначеною ухвалою апеляційного господарського суду, ТОВ "Скорзонера" подало до КГС ВС касаційну скаргу, в якій просило її змінити шляхом виключення з мотивувальної частини висновку, що судові витрати, здійснені НБУ за розгляд позовної заяви, слід покласти на ТОВ "Скорзонера" як на відповідача у справі та іпотекодавця за договором іпотеки від 27.10.2014 № 116; виключення з резолютивної частини ухвали Західного апеляційного господарського суду від 23.12.2020 висновку про залишення без змін рішення Господарського суду Івано-Франківської області від 02.10.2018 у справі в частині стягнення з ТОВ "Скорзонера" на користь НБУ судового збору в сумі 616 700,00 грн; покласти на НБУ судові витрати, здійснені ТОВ "Скорзонера" у зв'язку з переглядом справи у суді касаційної інстанції.

Скаржник наголошував, що згідно з положеннями статті 231 ГПК України та з огляду на правовий висновок, викладений у постановах КГС ВС від 26.06.2019 у справі № 13/51-04 та від 16.07.2020 у справі № 910/4475/19, закриття провадження у справі судом апеляційної інстанції унеможлиблює існування чинного рішення суду першої інстанції у цій справі, у тому числі й в частині розподілу судових витрат.

ОЦІНКА СУДУ

КГС ВС, залишаючи ухвалу апеляційного господарського суду без змін, зазначив таке.

Як вбачається зі змісту оскаржуваної ухвали, суд апеляційної інстанції, закриваючи провадження у справі, вказав на те, що оскільки іпотека має похідний характер від основного зобов'язання і є дійсною до припинення основного зобов'язання або до закінчення строку дії іпотечного договору, а подані до суду оборотно-сальдова відомість за період 27.02.2020 по з 27.02.2020, витяги з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно про реєстрацію обтяження та витяги з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно про реєстрацію іпотеки свідчать про те, що АТ "КБ "Приватбанк" повністю виконало свої зобов'язання перед НБУ, що призвело до припинення обтяження за іпотечним договором від 27.10.2014 № 116, то наявні підстави для закриття провадження у справі згідно з пунктом 2 частини першої статті 231 ГПК України у зв'язку з відсутністю предмета спору.

Суд апеляційної інстанції також дійшов висновку, що оскільки провадження у справі закрито у зв'язку з відсутністю предмета спору на стадії апеляційного провадження, сплачений ТОВ "Скорзонера" судовий збір за подання апеляційної скарги підлягає поверненню відповідачеві (скаржнику) за його клопотанням з Державного бюджету України на підставі пункту 5 частини першої статті 7 Закону.

Щодо судового збору за подання позовної заяви, стягнутого згідно з рішенням Господарського суду Івано-Франківської області від 02.10.2018 з ТОВ "Скорзонера", суд апеляційної інстанції з посиланням на правову позицію, викладену в постанові КГС ВС від 10.12.2020 у справі № 909/480/18, зазначив, що на час розгляду справи судом першої інстанції предмет спору існував (погашення заборгованості відбулося на стадії апеляційного розгляду справи), суд першої інстанції вирішив спір по суті з прийняттям відповідного судового рішення, а отже судові витрати, здійснені НБУ за розгляд позовної заяви, слід покласти на відповідача у справі – ТОВ "Скорзонера", а пункт 5 частини першої статті 7 Закону застосуванню не підлягає.

Статтю 7 Закону регламентовано порядок повернення судового збору. За пунктом 5 частини першої зазначеної норми сплачена сума судового збору повертається за клопотанням особи, яка його сплатила за ухвалою суду в разі закриття (припинення) провадження у справі (крім випадків, якщо провадження у справі закрито у зв'язку з відмовою позивача від позову і така відмова визнана судом), у тому числі в апеляційній та касаційній інстанціях.

Суд апеляційної інстанції встановив, що на момент розгляду судом першої інстанції справи № 909/482/18 погашення заборгованості за кредитним договором від 24.10.2008 № 19 АТ КБ "ПриватБанк" не здійснювалося, тобто предмет спору існував.

Господарський суд Івано-Франківської області вирішив спір по суті і прийняв відповідне рішення, а предмет спору в цій справі став відсутній лише на стадії апеляційного провадження, а саме після сплати АТ КБ "ПриватБанк" у 2020 році заборгованості за кредитним договором. У зв'язку з цим суд апеляційної інстанції дійшов висновку, що судові витрати, здійснені НБУ за подання позовної заяви, слід залишити за ТОВ "Скорзонера" як за відповідачем у справі та іпотекодавцем за договором іпотеки.

Зважаючи на викладене, колегія суддів КГС ВС визнала, що суд апеляційної інстанції правильно застосував положення частини четвертої статті 231 ГПК України та пункту 5 частини першої статті 7 Закону, вирішивши питання про повернення з бюджету судового збору, сплаченого ТОВ "Скорзонера" за подання апеляційної скарги.

Суд апеляційної інстанції обґрунтовано не застосував положення зазначених норм щодо задоволення клопотання ТОВ "Скорзонера" про визнання нечинним рішення Господарського суду Івано-Франківської області від 02.10.2018 в частині стягнення з ТОВ "Скорзонера" на користь НБУ судового збору в сумі 616 700,00 грн за подання позовної заяви.

Аналогічну правову позицію викладено в постанові КГС ВС від 10.12.2020 у справі № 909/480/18.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 25.03.2021 у справі № 909/482/18 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95976133>.

Якщо розмір позовних вимог збільшено або пред'явлено нові позовні вимоги, то недоплачену суму судового збору необхідно сплатити до звернення до суду. Положення щодо залишення заяви без руху застосовуються як у випадку, коли суд перед прийняттям до розгляду заяви встановить, що відповідно до поданого платіжного доручення (квитанції, чека тощо) сума судового збору не зарахована до спеціального фонду державного бюджету (частина друга статті 9 Закону), так і у випадку, коли до заяви взагалі не додані документи, які підтверджують сплату судового збору в установлених порядку і розмірі у зв'язку із збільшенням розміру позовних вимог

КГС ВС розглянув касаційну скаргу АТ «Сумське машинобудівне науково-виробниче об'єднання» на постанову Північного апеляційного господарського суду від 29.10.2020 та на ухвалу Господарського суду Сумської області від 21.08.2020 у справі № 920/949/19 за позовом ТОВ «Сумитеплоенерго» до АТ «Сумське машинобудівне науково-виробниче об'єднання» про стягнення 22 325 848, 74 грн та за зустрічним позовом АТ «Сумське машинобудівне науково-виробниче об'єднання» до ТОВ «Сумитеплоенерго» про стягнення 1 780 838, 49 грн і прийняв постанову, в якій зазначив таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Ухвалою Господарського суду Сумської області від 16.09.2019 прийнято позовну заяву ТОВ «Сумитеплоенерго» до розгляду та відкрито провадження у справі № 920/949/19.

У жовтні 2019 року АТ «Сумське машинобудівне науково-виробниче об'єднання» звернулося до Господарського суду Сумської області із зустрічним позовом до ТОВ «Сумитеплоенерго» про стягнення 1 780 838,49 грн збитків.

Ухвалою Господарського суду Сумської області від 31.10.2019 прийнято для спільного розгляду з первісним позовом зустрічний позов АТ «Сумське машинобудівне науково-виробниче об'єднання».

17.06.2020 АТ «Сумське машинобудівне науково-виробниче об'єднання» подало заяву про збільшення розміру позовних вимог за зустрічним позовом, в якій просило суд відстрочити сплату судового збору за звернення до суду із заявою про збільшення розміру позовних вимог до ухвалення рішення суду та стягнути з ТОВ «Сумитеплоенерго» 37 127 354,24 грн збитків, завданих неналежним виконанням обов'язків з транспортування теплової енергії протягом лютого 2018 року – березня 2019 року.

Ухвалою Господарського суду Сумської області від 18.06.2020 відмовлено АТ «Сумське машинобудівне науково-виробниче об'єднання» у відстроченні сплати судового збору, залишено без руху заяву АТ «Сумське машинобудівне науково-виробниче об'єднання» про збільшення розміру позовних вимог за зустрічним позовом, встановлено АТ «Сумське машинобудівне науково-виробниче об'єднання» строк для усунення недоліків позовної заяви шляхом подання суду доказів доплати судового збору в сумі 530 197,73 грн, з урахуванням заяви про збільшення розміру позовних вимог за зустрічним позовом, – до 06.07.2020.

16.07.2020 АТ «Сумське машинобудівне науково-виробниче об'єднання» звернулося до суду із заявою, в якій просило суд продовжити строк для усунення недоліків позовної заяви шляхом подання до суду доказів доплати судового збору в сумі 530 197,73 грн, з урахуванням заяви про збільшення розміру позовних вимог за зустрічним позовом, на період не менший, ніж строк дії карантину, введеного (продовженого) КМУ постановою від 11.03.2020 № 211.

Ухвалою Господарського суду Сумської області від 10.08.2020 заяву АТ «Сумське машинобудівне науково-виробниче об'єднання» про продовження строку задоволено, продовжено АТ «Сумське машинобудівне науково-виробниче об'єднання» встановлений ухвалою Господарського суду Сумської області від 18.06.2020 строк для усунення недоліків зустрічної позовної заяви, з урахуванням заяви про збільшення розміру позовних вимог за зустрічним позовом, – до 21.08.2020.

20.08.2020 АТ «Сумське машинобудівне науково-виробниче об'єднання» подало заяву про продовження строку для усунення недоліків позовної заяви шляхом подання суду доказів доплати судового збору в сумі 530 197,73 грн, з урахуванням заяви про збільшення розміру позовних вимог за зустрічним позовом, до 31.08.2020, зважаючи на майновий стан, в якому перебуває АТ «Сумське машинобудівне науково-виробниче об'єднання» та дію карантину.

Ухвалою Господарського суду Сумської області від 21.08.2020 у задоволенні заяви АТ «Сумське машинобудівне науково-виробниче об'єднання» про продовження строку відмовлено.

Заяву АТ «Сумське машинобудівне науково-виробниче об'єднання» про збільшення розміру позовних вимог за зустрічним позовом та додані до неї документи повернуто заявнику без розгляду.

Ухвала була мотивована тим, що АТ «Сумське машинобудівне науково-виробниче об'єднання» не усунуло недоліків позовної заяви з урахуванням заяви про збільшення розміру позовних вимог.

Крім того, суд першої інстанції вказав на те, що АТ «Сумське машинобудівне науково-виробниче об'єднання», повторно подавши заяву про продовження строку для усунення недоліків заяви, не надало суду достатніх доказів того, що після продовження строку для усунення недоліків заяви відпадуть обставини, які позбавляють заявника можливості сплатити судовий збір у цей час.

Постановою Північного апеляційного господарського суду від 29.10.2020 апеляційну скаргу АТ «Сумське машинобудівне науково-виробниче об'єднання» залишено без задоволення, ухвалу Господарського суду Сумської області від 21.08.2020 – без змін.

Не погоджуючись із зазначеними судовими рішеннями, АТ «Сумське машинобудівне науково-виробниче об'єднання» звернулося до КГС ВС з касаційною скаргою, в якій просило їх скасувати, а справу направити до Господарського суду Сумської області для вирішення питання про прийняття заяви АТ «Сумське машинобудівне науково-виробниче об'єднання» про збільшення розміру позовних вимог за зустрічним позовом у справі до розгляду.

ОЦІНКА СУДУ

КГС ВС, залишаючи судові рішення судів попередніх інстанцій без змін, зазначив таке.

Згідно з пунктом 2 частини другої статті 46 ГПК України позивач вправі, зокрема, збільшити розмір позовних вимог до закінчення підготовчого засідання.

Відповідно до частин першої та другої статті 169 ГПК України при розгляді справи судом учасники справи викладають свої вимоги, заперечення, аргументи, пояснення, міркування щодо процесуальних питань у заявах та клопотаннях, а також запереченнях проти заяв і клопотань. Заяви, клопотання і заперечення подаються в письмовій або усній формі. У випадках, визначених цим Кодексом, або на вимогу суду заяви і клопотання подаються тільки в письмовій формі.

Загальні вимоги до форми та змісту письмової заяви, клопотання, заперечення закріплено в статті 170 ГПК України. Водночас у частині п'ятій статті 46 та частині третій статті 163 ГПК України встановлено спеціальні вимоги, зокрема, до заяви про збільшення розміру позовних вимог.

За частиною третьою статті 163 ГПК України у разі збільшення розміру позовних вимог або зміни предмета позову несплачену суму судового збору належить сплатити до звернення до суду з відповідною заявою.

Аналогічні вимоги закріплено в абзаці другому частини другої статті 6 Закону, яка передбачає, що в разі якщо розмір позовних вимог збільшено або пред'явлено нові позовні вимоги, недоплачену суму судового збору необхідно сплатити до звернення до суду.

Правові наслідки неподання відповідних доказів встановлено в частині десятій статті 174 ГПК України, яка передбачає, що заяви, скарги, клопотання, визначені цим Кодексом, за подання яких передбачено сплату судового збору, залишаються судом без руху також у випадку, якщо на момент відкриття провадження за відповідною заявою, скаргою, клопотанням суд виявить, що відповідна сума судового збору не зарахована до спеціального фонду державного бюджету.

КГС ВС зауважив, що положення частини десятої статті 174 ГПК України застосовуються не лише у випадку, коли суд перед прийняттям до розгляду заяви встановить, що відповідно до поданого платіжного доручення (квитанції, чека тощо) сума судового збору не зарахована до спеціального фонду державного бюджету (частина друга статті 9 Закону), а також у випадку, коли до заяви взагалі не додані документи, які підтверджують сплату судового збору в установлених порядку і розмірі у зв'язку із збільшенням розміру позовних вимог.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 15.04.2021 у справі № 920/949/19 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96275990>.

Аналогічна правова позиція викладена в постанові КГС ВС від 27.05.2021 у справі № 910/5506/20.

Якщо позовну заяву або скаргу залишено судом без розгляду за заявою (клопотанням) позивача, сплачена сума судового збору не підлягає поверненню

КГС ВС розглянув касаційну скаргу ТОВ "Агрофірма "Дністровська" на постанову Південно-західного апеляційного господарського суду від 01.03.2021 та ухвалу

Господарського суду Одеської області від 23.09.2020 у справі № 916/1615/20 за первісним позовом ФГ "Джондір-Б" до ТОВ "Агрофірма "Дністровська" про стягнення заборгованості за договором позики у розмірі 3 600 000,00 грн та за зустрічним позовом ТОВ "Агрофірма "Дністровська" до ФГ "Джондір-Б" про визнання недійсним договору позики. За результатом судового розгляду прийнято постанову, в якій зазначено таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Ухвалою Господарського суду Одеської області від 27.04.2020 позовну заяву прийнято до розгляду та відкрито провадження у справі.

05.08.2020 ТОВ "Агрофірма "Дністровська" звернулося до Господарського суду Одеської області із зустрічним позовом про визнання недійсним договору позики.

Ухвалою Господарського суду Одеської області від 14.08.2020 прийнято зустрічну позовну заяву ТОВ "Агрофірма "Дністровська" до розгляду та об'єднано її в одне провадження з первісним позовом у справі.

Ухвалою Господарського суду Одеської області від 23.09.2020 за заявою відповідача на підставі пункту 5 частини першої статті 226 ГПК України його зустрічний позов залишено без розгляду.

Постановою Південно-західного апеляційного господарського суду від 01.03.2021 ухвалу Господарського суду Одеської області від 23.09.2020 залишено без змін.

Не погоджуючись із судовими рішеннями попередніх судових інстанцій, ТОВ "Агрофірма "Дністровська" подало касаційну скаргу до КГС ВС, в якій просило їх змінити, доповнивши резолютивні частини судових рішень висновками щодо повернення ТОВ "Агрофірма "Дністровська" судового збору за подання зустрічної позовної заяви.

ОЦІНКА СУДУ

КГС ВС, залишаючи оскаржувані судові рішення без змін, зазначив таке.

Як встановлено судами попередніх інстанцій та не заперечується скаргником, він подав заяву про залишення зустрічного позову без розгляду, ухвалою Господарського суду Одеської області від 23.09.2020 зазначений зустрічний позов ТОВ "Агрофірма "Дністровська" до ФГ "Джондір-Б" про визнання недійсним договору позики було залишено без розгляду.

Отже, залишивши позов без розгляду, суд першої інстанції згідно з частиною другою статті 226 ГПК України мав вирішити питання про розподіл між сторонами судових витрат, про повернення судового збору з бюджету з урахуванням особливостей, визначених Законом.

За змістом частини другої статті 123 ГПК України порядок повернення судового збору встановлюється законом.

Правові засади справляння судового збору, платників, об'єкти та розміри ставок судового збору, порядок сплати, звільнення від сплати та повернення судового збору визначає Закон.

Згідно з приписами пункту 4 частини першої статті 7 Закону сплачена сума судового збору повертається за клопотанням особи, яка його сплатила за ухвалою суду в разі залишення заяви або скарги без розгляду (крім випадків, якщо такі заяви або скарги

залишені без розгляду у зв'язку з повторним неприбуттям або залишенням позивачем судового засідання без поважних причин та неподання заяви про розгляд справи за його відсутності, або неподання позивачем витребуваних судом матеріалів, або за його заявою (клопотанням)).

Зважаючи на те, що зустрічна позовна заява у цій справі залишена без розгляду саме за заявою ТОВ "Агрофірма "Дністровська", тобто самого позивача за зустрічним позовом, судова колегія КГС ВС погодилася з висновками господарських судів попередніх інстанцій про відсутність правових підстав для повернення судового збору.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 16.06.2021 у справі № 916/1615/20 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97903284>.

4. Застосування статті 8 Закону України "Про судовий збір" щодо відстрочення та розстрочення сплати судового збору, зменшення його розміру або звільнення від його сплати

Відстрочення (розстрочення) сплати судового збору, а також звільнення від його сплати або зменшення його розміру з підстав, передбачених статтею 8 Закону, є прерогативою суду, який вирішує питання відкриття провадження (прийняття заяви, скарги тощо). Зазначені норми є диспозитивними і встановлюють не обов'язок, а право суду на власний розсуд звільнити особу від сплати судового збору (відстрочити, розстрочити його сплату або зменшити його розмір)

КГС ВС розглянув касаційну скаргу ОСОБА_1 на ухвалу Центрального апеляційного господарського суду від 16.11.2020 у справі № 912/1061/20 за первісним позовом ТОВ "СПЕКТР-АГРО" до ТОВ "МОНОЛІТ-АГРО", ОСОБА_1 про стягнення 6 284 457,34 грн та за зустрічним позовом ОСОБА_1 до ТОВ "СПЕКТР-АГРО" про визнання недійсним договору. За результатами судового розгляду прийнято постанову, в якій зазначено таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Рішенням Господарського суду Кіровоградської області від 22.09.2020 первісний позов задоволено повністю: стягнуто солідарно з ТОВ "МОНОЛІТ-АГРО" та ОСОБА_1 на користь ТОВ "СПЕКТР-АГРО" 4 344 734,27 грн основного боргу, 42 365,03 грн – відсотків за користування товарним кредитом, 434 888,30 грн – пені, 580 527,27 грн – 36 % річних, 12 995,61 грн – інфляційних втрат, 868 946,86 грн – штрафу, 94 266,86 грн – судового збору; в задоволенні зустрічного позову відмовлено.

Не погодившись з рішенням суду першої інстанції, ОСОБА_1 оскаржила його в апеляційному порядку, подавши клопотання про відстрочення сплати судового збору за подання апеляційної скарги до закінчення її перегляду в порядку апеляційного провадження.

Ухвалою Центрального апеляційного господарського суду від 04.11.2020 апеляційну скаргу ОСОБА_1 залишено без руху. Апелянту надано право протягом встановленого судом строку усунути недолік апеляційної скарги – надати докази сплати судового збору в сумі 144 553,00 грн або належні докази на підтвердження того, що майновий стан апелянта перешкоджає сплаті ним судового збору в установленому порядку і розмірі.

Ухвалою Центрального апеляційного господарського суду від 16.11.2020 у задоволенні клопотання ОСОБА_1 про відстрочення сплати судового збору відмовлено, апеляційну скаргу на рішення Господарського суду Кіровоградської області від 22.09.2020 повернуто скаргнику.

Не погодившись із зазначеною ухвалою, ОСОБА_1 звернулася до КГС ВС з касаційною скаргою, в якій просила її скасувати, а справу передати на розгляд до суду апеляційної інстанції.

Підставою касаційного оскарження скаргником було зазначено абзац другий частини другої статті 287 ГПК України, а саме порушення судом апеляційної інстанції

пункту 1 частини першої статті 8 Закону, оскільки, на думку скаржника, апеляційний суд дійшов передчасного висновку про відмову в задоволенні клопотання про відстрочення сплати судового збору та повернення апеляційної скарги.

ОЦІНКА СУДУ

КГС ВС, залишаючи ухвалу апеляційного суду без змін, зазначив таке.

Частиною першою статті 8 Закону унормовано, що враховуючи майновий стан сторони, суд може своєю ухвалою відстрочити або розстрочити сплату судового збору на певний строк, але не довше ніж до ухвалення судового рішення у справі за таких умов: 1) розмір судового збору перевищує 5 відсотків розміру річного доходу позивача – фізичної особи за попередній календарний рік; або 2) позивачами є: а) військовослужбовці; б) батьки, які мають дитину віком до чотирнадцяти років або дитину-інваліда, якщо інший з батьків ухиляється від сплати аліментів; в) одинокі матері (батьки), які мають дитину віком до чотирнадцяти років або дитину-інваліда; г) члени малозабезпеченої чи багатодітної сім'ї; г) особа, яка діє в інтересах малолітніх чи неповнолітніх осіб та осіб, які визнані судом недієздатними чи дієздатність яких обмежена; або 3) предметом позову є захист соціальних, трудових, сімейних, житлових прав, відшкодування шкоди здоров'ю.

Згідно із частиною другою статті 8 зазначеного закону суд може зменшити розмір судового збору або звільнити від його сплати на підставі, зазначеній у частині першій цієї статті.

За змістом положень статті 8 Закону питання про відстрочення та розстрочення судом сплати судового збору, зменшення розміру судового збору або звільнення від його сплати з підстав майнового стану сторони вирішується на розсуд суду в кожному конкретному випадку залежно від обставин справи та обґрунтованості доводів сторони належними і допустимими доказами на підтвердження того, що майновий стан сторони дійсно перешкоджає сплаті нею судового збору в установленому порядку і розмірі.

Особа, яка заявляє відповідне клопотання про відстрочення сплати судового збору, повинна навести доводи того, що її майновий стан об'єктивно перешкоджає (перешкоджає) сплаті нею судового збору в установленому порядку і розмірі, а також надати докази, які б свідчили про вжиття ним всіх необхідних заходів для своєчасної сплати судового збору.

Колегія суддів КГС ВС зазначила, що необхідність сплати судового збору є певним обмеженням при зверненні до суду, однак таке обмеження є загальним для всіх суб'єктів, узгоджується зі статтею 129 Конституції України, якою як одну із засад судочинства визначено рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом, і не може бути визнане обмеженням права доступу до суду в розумінні пункту 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Отже, відстрочення (розстрочення) сплати судового збору, а також звільнення від його сплати або зменшення його розміру з підстав, передбачених статтею 8 Закону, є прерогативою суду, який вирішує питання відкриття провадження (прийняття заяви, скарги тощо).

Зазначені норми є диспозитивними і встановлюють не обов'язок, а право суду на власний розсуд звільнити особу від сплати судового збору (відстрочити, розстрочити його сплату або зменшити його розмір).

За оцінкою суду апеляційної інстанції наведені скаржником обставини для обґрунтування клопотання про відстрочення сплати судового збору не передбачають відповідно до статті 8 Закону можливість відстрочення сплати судового збору, і тому в задоволенні такого клопотання судом було відмовлено.

Аргументи скаржника про недослідження апеляційним судом обставин, якими він обґрунтовував тяжкий майновий стан, були безпідставними, оскільки ухвала суду апеляційної інстанції містить доводи, якими суд обґрунтовує відсутність підстав для задоволення клопотання про відстрочення сплати судового збору.

Ураховуючи зазначене, колегія суддів КГС ВС дійшла висновку про те, що, повертаючи апеляційну скаргу на рішення Господарського суду Кіровоградської області від 22.09.2020 з підстав неусунення скаржником недоліків апеляційної скарги, суд апеляційної інстанції правильно застосував положення процесуального закону.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 12.03.2021 у справі № 912/1061/20 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95469405>.

Аналогічна правова позиція викладена в постановках КГС ВС від 25.03.2021 у справі № 912/3514/20, від 18.05.2021 у справі № 925/677/20.

Приписи пункту 1 частини першої статті 8 Закону поширюються на окремі категорії позивачів, які є фізичними особами, та не поширюються на юридичних осіб, незалежно від наявності майнового критерію

КГС ВС розглянув касаційну скаргу ОСОБА_1 на постанову Центрального апеляційного господарського суду від 13.01.2021 у справі № 912/3514/20 за позовом ПрАТ «Весна» в особі акціонера товариства – ОСОБА_2 до ОСОБА_1 про стягнення 40 816 963,72 грн і прийняв постанову, в якій зазначив таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Ухвалою Господарського суду Кіровоградської області від 04.11.2020 позовну заяву залишено без руху, встановлено позивачу строк для усунення недоліків шляхом доплати судового збору в сумі 610 152,46 грн та надання суду доказів направлення заяви про усунення недоліків відповідачу. При цьому суд зазначив, що позивачем не надано доказів наявності умов, визначених частиною першою статті 8 Закону, у зв'язку з чим були відсутні підстави для задоволення клопотання про зменшення розміру судового збору.

06.11.2020 до Господарського суду Кіровоградської області через систему «Електронний суд» представником ОСОБА_2 подано заяву про виконання ухвали суду. У заяві зазначено, що розмір судового збору у цій справі перевищує 5 % розміру річного доходу фізичної особи за попередній календарний 2019 рік та поточний 2020 рік, у зв'язку з чим, на думку представника заявника, клопотання про зменшення розміру судового збору підлягає задоволенню.

Ухвалою Господарського суду Кіровоградської області від 11.11.2020 повернуто без розгляду позовну заяву, подану в інтересах ПрАТ «Весна» в особі ОСОБА_2, якому належало 10 і більше відсотків у статутному капіталі товариства, до ОСОБА_1 про стягнення 40 816 963,72 грн, та додані до неї документи на підставі частини четвертої статті 174 ГПК України.

Постановою Центрального апеляційного господарського суду від 13.01.2021 скасовано ухвалу Господарського суду Кіровоградської області від 11.11.2020, справу направлено до господарського суду першої інстанції.

Постанова була мотивована тим, що, вирішуючи питання про наявність доказів сплати судового збору та можливість зменшення або звільнення заявника від його сплати, господарський суд має враховувати статус тієї особи, яка звернулася до господарського суду позовною заявою. Суд апеляційної інстанції зауважив, що, враховуючи те, що акціонером ПрАТ «Весна», який подав позов в інтересах цієї юридичної особи, є фізична особа, місцевий господарський суд, не дослідивши доказів на підтвердження обставин для можливості зменшення розміру судового збору, необґрунтовано зазначив, що положення статті 8 Закону не передбачають зменшення розміру судового збору при зверненні до суду юридичної особи.

Не погоджуючись із зазначеною постановою, ОСОБА_1 звернулася до КГС ВС з касаційною скаргою, в якій просила її скасувати та залишити в силі ухвалу Господарського суду Кіровоградської області від 11.11.2020.

ОЦІНКА СУДУ

КГС ВС, скасовуючи постанову апеляційного суду та залишаючи в силі рішення суду першої інстанції, зазначив таке.

Питання відстрочення та розстрочення сплати судового збору, зменшення його розміру або звільнення від його сплати врегульоване статтею 8 Закону, норма якої є спеціальною.

Згідно зі статтею 8 Закону, враховуючи майновий стан сторони, суд може своєю ухвалою за її клопотанням відстрочити або розстрочити сплату судового збору на певний строк, але не довше ніж до ухвалення судового рішення у справі за таких умов:

- 1) розмір судового збору перевищує 5 відсотків розміру річного доходу позивача – фізичної особи за попередній календарний рік; або
- 2) позивачами є:
 - а) військовослужбовці;
 - б) батьки, які мають дитину віком до чотирнадцяти років або дитину з інвалідністю, якщо інший з батьків ухиляється від сплати аліментів;
 - в) одинокі матері (батьки), які мають дитину віком до чотирнадцяти років або дитину з інвалідністю;
 - г) члени малозабезпеченої чи багатодітної сім'ї;
 - г) особа, яка діє в інтересах малолітніх чи неповнолітніх осіб та осіб, які визнані судом недієздатними чи дієздатність яких обмежена; або
- 3) предметом позову є захист соціальних, трудових, сімейних, житлових прав, відшкодування шкоди здоров'ю.

Суд може зменшити розмір судового збору або звільнити від його сплати на підставі, зазначеній у частині першій цієї статті.

З аналізу статті 8 Закону вбачається, що законодавець, застосувавши конструкцію «суд, враховуючи майновий стан сторони, може...», тим самим визначив, що питання звільнення, зменшення розміру, відстрочення чи розстрочення сплати судового збору осіб є правом, а не обов'язком суду навіть за наявності однієї з умов для такого звільнення, зменшення розміру, відстрочення чи розстрочення.

Що ж до самих умов, визначених статтею 8 Закону, то вони диференційовані за суб'єктом та предметним застосуванням.

Так, умови, визначені у пунктах 1 та 2 частини першої статті 8 Закону, можуть застосовуватися лише до позивачів – фізичних осіб, які перебувають у такому фінансовому стані, що розмір судового збору перевищує 5 відсотків розміру їх річного доходу, та до позивачів, що мають певний соціальний статус: є військовослужбовцями, батьками, які мають дитину віком до чотирнадцяти років або дитину з інвалідністю, якщо інший з батьків ухляється від сплати аліментів; самотніми матерями (батьками), які мають дитину віком до чотирнадцяти років або дитину з інвалідністю; особами, які діють в інтересах малолітніх чи неповнолітніх осіб та осіб, які визнані судом недієздатними чи дієздатність яких обмежена.

Щодо третьої умови, встановленої пунктом 3 частини першої статті 8 Закону, то законодавець, застосувавши слово «або», не передбачив можливості її застосування за суб'єктом застосування, проте визначив коло предметів спору, коли така умова може застосовуватися, – лише у разі, коли предметом позову є захист соціальних, трудових, сімейних, житлових прав, відшкодування шкоди здоров'ю.

Слід зазначити, що встановлений статтею 8 Закону перелік умов для звільнення від сплати судового збору, зменшення його розміру, відстрочення чи розстрочення є вичерпним.

Із системного аналізу змісту норм зазначеної статті вбачається, що положення пунктів 1 та 2 частини першої статті 8 Закону не поширюються на юридичних осіб, незалежно від наявності майнового критерію (майнового стану учасника справи – юридичної особи), а положення пункту 3 частини першої статті 8 Закону можуть бути застосовані до юридичної особи за наявності майнового критерію, але тільки у справах, визначених цим пунктом, тобто у тих, предметом позову в яких є захист соціальних, трудових, сімейних, житлових прав, відшкодування шкоди здоров'ю (постанова ВП ВС від 14.01.2021 у справі № 0940/2276/18).

З огляду на зазначене ВС дійшов висновку, що приписи пункту 1 частини першої статті 8 Закону поширюються на окремі категорії позивачів, які є фізичними особами, та не поширюються на юридичних осіб, незалежно від наявності майнового критерію.

Подібна за змістом правова позиція викладена в ухвалях ВС від 05.03.2021 у справі № 910/9741/20, від 06.01.2021 у справі № 927/579/19, від 20.08.2020 у справі № 910/6421/19, від 18.05.2020 у справі № 910/704/19, від 24.01.2020 у справі № 915/923/15.

Оскільки у цій справі позивачем є саме ПрАТ «Весна», а не ОСОБА_2 – особа, яка подає позов в інтересах такої юридичної особи, у місцевого господарського суду були

відсутні підстави для задоволення клопотання ОСОБА_2 про зменшення розміру судового збору.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 25.03.2021 у справі № 912/3514/20 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95841645>.

Огляд практики застосування Верховним Судом Закону України "Про судовий збір" у господарських справах. Рішення, внесені до ЄДРСР, за лютий – червень 2021 року / упоряд. управління забезпечення роботи судової палати для розгляду справ про банкрутство спільно з правовим управлінням (II). Київ, 2021. 34 с.

Застереження: видання містить короткий огляд деяких судових рішень. У кожному з них викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн

 fb.com/supremecourt.ua

 t.me/supremecourtua

 @supremecourt_ua